

Oikeusministeriölle

Rikosuhripäivystyksen lausunto rikosuhrimaksulaista

Viite: OM 1/62/2013

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta lausua rikosuhrimaksua koskevasta lakiesityksestä.

RIKU on ainoa Suomessa yleisiä rikosuhripalveluja järjestävä taho. RIKUlla on 29 palvelupistettä eri puolilla Suomea. Niiden ohjauksessa toimii yli 300 vapaaehtoista. Tuki- ja neuvontapalvelut järjestetään ammatillisesti ohjattuna vapaaehtoistoimintana sekä suoraan ammattilaisten toimesta. RIKUa ylläpitävät Suomen Mielenterveysseura, Ensi- ja turvakotien liitto, Suomen Punainen Risti, Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Suomen Setlementtiliitto.

Rikosuhripäivystyksen asiakasmäärät ovat viime vuosina jatkuvasti nousseet, mikä näkyy asiakaskontakteissa sekä tukisuhteiden määrissä. Vuonna 2013 kaikkien asiakaskontaktien määrä oli 31 507, missä oli noin 10 % kasvu vuoteen 2012 verrattuna (28 723). Lisäksi vuonna 2013 RIKUn nuorten hankkeessa tavoitettiin verkossa tuhansia nuoria: yksilö- ja ryhmäkeskusteluihin osallistujia sekä erilaisiin kyselyihin vastaajia oli yhteensä 6330 kappaletta. Varsinaisia tukisuhteita oli viime vuonna 2275, missä oli noin 30 % kasvu vuoteen 2012 verrattuna (1738).

Rikosuhripäivystys pitää esitettyä lakiehdotusta erittäin tärkeänä ja tervetulleena uudistuksena. RIKU on itse ollut aloitteellinen useissa Euroopassa maissa käytössä olevan rikosuhrimaksujärjestelmän käyttöön ottamiseksi Suomessa. Järjestelmä on tarpeellinen, jotta Suomi pystyy vastaamaan EU:n rikosuhridirektiivin asettamiin vaatimuksiin rikoksen uhreille tarkoitettujen palveluiden järjestämiseksi ja osittain myös Euroopan neuvoston naiseen kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa koskevan ns. Istanbulin sopimuksen ratifioimisen kannalta.

RIKU korostaa myös rikosentekijälle tällä tavalla kohdistuvaa sosiaalista vastuunottoa rikosuhripalveluista sekä järjestelmän pedagogista merkitystä uhrimaksun suorittamisen toimituksessa muistutuksena niistä seurauksista mitä rikoksesta voi uhrille aiheutua. Pidämme tärkeänä, että uhrimaksu voidaan määrätä myös ns. uhrittomista rikoksista. Esimerkiksi tielikennerikokset ovat sellaisia, että niissä syntyy vaaratilanteiden vuoksi uhreja eikä liikenneriikosten uhreille ole Suomessa kohdennettuja palveluita, vaikka tähän olisi tarvetta.

Yleiset rikosuhripalvelut Suomessa

Rikosuhridirektiivi edellyttää, että jäsenvaltiot järjestävät rikoksen uhreille ja heidän perheenjäsenilleen tukipalveluita. Uhrien tukipalvelut on jaettu yleisiin tukipalveluihin ja erityispalveluihin. Vaikka direktiivin velvoittavuus ei erityistukipalveluiden osalta ole yhtä vahva

Rikosuhripäivystystä toteuttavat: Suomen Punainen Risti, Ensi- ja turvakotienliitto, Suomen Mielenterveysseura, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Setlementtiliitto ja Kirkkohallitus

kuin yleisten tukipalveluiden osalta, on tärkeää tunnistaa ne puutteet mitä Suomessa edelleen on myös näiden palveluiden tuottamisessa.

Rikosuhripäivystys on 20 vuotta järjestänyt tukipalveluita erilaisten rikosten uhreille. Palveluvalikko sisältää neuvontaa puhelimesta, verkossa sekä kasvotusten. Tukea antavat ammattilaiset sekä ammatillisesti ohjatut vapaaehtoiset. Yli 300 tukihenkilönä toimivaa vapaaehtoista ovat olennainen osa RIKUn auttamistyötä eikä järjestelmää voitaisi ylläpitää ilman näiden ihmisten maksutta antamaa panosta rikosten uhrien auttamiseen.

Euroopan unionin jäsenvaltioissa on erilaisia järjestelmiä rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi. Yleisesti toimintaa hoitavat järjestöt ja siten, että vapaaehtoisilla on tärkeä osa tuen tarjoamisessa, kuten Suomessa. Kokemukset osoittavat, että vapaaehtoisten läsnäolo lisää tunnetta tukitoiminnan riippumattomuudesta ja auttamisen ihmisläheisyyttä. Vapaaehtoisella tukihenkilöllä on mahdollisuus kulkea uhrin rinnalla rikosprosessin eri vaiheissa, antaa käytännön neuvoja ajantasaisesti ja keskustella uhriksi joutumiseen liittyvistä kokemuksista. Vapaaehtoiset saavat jatkuvasti tukea ammattilaisilta sekä säännöllistä työnohjausta, mikä varmistaa toiminnan laadun.

Rikosuhripalveluiden ja Rikosuhripäivystyksen merkitys ja vakiintuneen rahoituksen tarve on todettu useissa hallitusohjelmissa – viimeksi pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa -, sisäisen turvallisuuden ohjelmassa ja useissa eduskunnan valiokuntien mietinnöissä ja lausunnoissa, joihin lakiesityksessäkin on viitattu. Oikeus-, sisä- sekä sosiaali- ja terveysministeriön asettaman uhripoliittisen toimikunnan väliraportissa ”*Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen*” (20.1.14) todetaan direktiivin edellytyksistä yleisten uhritykkipalveluiden osalta seuraavasti:

”Jotta kaikilla rikoksen uhreilla ja heidän perheenjäsenillään olisi tosiasiallisesti direktiivin edellyttämä mahdollisuus käyttää tukipalveluita, RIKUn palvelujen rahoitus on nostettava tasolle, joka mahdollistaa maksuttomien ja luottamuksellisten palvelujen tuottamisen yhdenvertaisesti, syrjimättömästi ja yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Toimikunta pitää tärkeänä, että RIKUn toiminnassa pystytään tarjoamaan tarvetta vastaavaa tukihenkilöpalvelua uhreille ja heidän perheenjäsenilleen.”

Valtion talouden tilanne ei kuitenkaan ole toistaiseksi mahdollistanut riittävää rahoitusta näille palveluille eikä tilanteeseen ole näkyvissä muutosta ilman uutta rahoitusmekanismia. RIKUn toiminnan päärahoittaja Raha-automaattiyhdistys on myös ilmoittanut, että se ei tule lisäämään RIKUn toiminnan rahoittamista osittain siitä syystä, että viimeistäänkin direktiivi asettaa valtiolle selkeän järjestämisvastuun rikoksen uhrien palveluille. Tässä tilanteessa nyt esitetyn rikosuhrimaksun käyttöönotto on tarkoituksenmukainen ja välttämätön ratkaisu.

Kansainvälisestikin katsottuna rikoksen uhreille tarjottavien palveluiden riittävyys ja kattavuus on Suomessa selvästi heikompaa kuin niissä Euroopan maissa, joissa voidaan katsoa olevan hyvätasoiset järjestölähtöiset palvelut. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Iso-Britannia, Hollanti ja Ruotsi.

Rikosuhripäivystyksen palvelut eivät nykyresursseilla läheskään riitä kattamaan tarvetta. Nykytilanteessa palveluita ei voida aktiivisesti markkinoida, joten iso osa uhreista ei saa tietoa RIKUn palveluista ellei poliisi tai muu taho häntä palveluihin ohjaa. Haasteena on myös se, että rikoksen uhri ei heti tapahtuneen rikoksen jälkeen aina pysty ottamaan vastaan kaikkea hänelle annettua tietoa, joten palveluihin ohjaamisen tulee olla aktiivista.

Eriyistä huolta herättää se, että monet kaikkien heikoimmassa asemassa olevat ns. haavoittuvat ryhmät ja vähemmistöihin kuuluvat tavoitetaan kaikkein huonoiten. RIKUssa on tehty kehittämistyötä esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten rikoksen uhrien auttamiseksi, mutta projektityön ja sen tuoman ylimääräisen resurssin päätyttyä maahanmuuttaja-asiakkaiden määrät ovat selvästi laskeneet. Myös nuoriin rikoksen uhreihin tehty projektirahoitteinen kohdennettu työ on selvästi lisännyt nuorten asiakkaiden määrää. Tämänkin työn jatkaminen edellyttäisi jatkuvuutta myös resursointiin.

Rikosuhrimaksua koskeva järjestelmä

Rikosuhripäivystys kannattaa nyt esitettyä rangaistusasteikon mukaista porrastettua maksujärjestelmää, jossa maksuseuraamus olisi joko 40 tai 80 euroa. Yhteisösakon osalta 800 euron maksu olisi kohtuullinen.

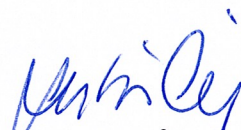
Porrastettu maksujärjestelmä korostaa järjestelmän kohtuullisuutta, kun lievemmistä rikoksista tuomituille maksu on pienempi. Pidämme hyvänä myös periaatetta, jonka mukaan maksua ei määrätä alaikäiselle.

Esityksessä on pyritty löytämään tasapaino maksujärjestelmän kohtuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden sekä järjestelmän tarkoituksenmukaisuuden välille. Liian alhaisiksi määrättyistä maksuista ei kertyisi riittävää tuottoa rikosuhripalveluiden rahoittamiseksi ottaen myös huomioon järjestelmän käyttöönotosta ja ylläpitämisestä aiheutuvat kustannukset.

Vaikka kaikki rikoksesta tuomitut henkilöt eivät viime kädessä pystyisi rikosuhrimaksua maksamaan, olisivat järjestelmästä saatavat tuotot kuitenkin niin suuria, että niillä olisi merkittävä vaikutus uhrien auttamistyölle. Myös kansainväliset esimerkit vahvistavat sitä, että järjestelmästä saadaan toimiva.

Lopuksi

Rikosuhripäivystys on vuosia tehnyt työtä sen eteen, että rikoksen uhrien asema ja oikeudet sekä tarve tukipalveluihin tunnustettaisiin. EU:n rikosuhridirektiivi asettaa jäsenvaltioille tältä osin selkeät velvoitteet. Rikosuhrimaksu on erittäin tärkeä ja toimiva ratkaisu rikosuhripalveluiden kestävämmän rahoitustilanteen ratkaisemiseksi. Lain voimaantulon kannalta on hyvin olennaista, että tietojärjestelmiin tehdään tarvittavat täydennykset mahdollisimman varhain, jotta tietojärjestelmäsiyt eivät viivästä rikosuhrimaksun käyttöön ottamista.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja

Rikosuhripäivystys
Maistraatinportti 4 A 7.krs
00240 Helsinki
p. 050 3378 703
leena-kaisa.aberg@riku.fi
www.riku.fi